

Онај ко се бави проблемима централног банкарства приметитиће да је писац у овој књизи нашао меру, како његова ужа област интересовања – централно банкарство – не би утицала негативно на целу концепцију уџбеника. Banque de France је обрађена умерено, помиње се релативно ретко, мада аутор на више места јасно истиче да је централна банка стожер целокупног финансијског система. Патат је добар познавалац кретања на националном тржишту, те је изузетну пажњу посветио развоју банкарског тржишта, тј. тржишта финансијских услуга. Књига је писана изразито проевропски, па се углавном излажу само добра искуства монетарних унија. Нама се чини да се као недостаци књиге могу навести, поред европске пристрасности, недовољна обрада монетаристичке и неокејнзијанске теорије, као и то што се не посвећује посебна пажња примарном новцу, односно новцу централне банке.

Укупно гледано, ово дело се побољшава из издања у издање и заслужује пажњу не само студената него и научне и стручне јавности, како у Француској тако и у иностранству. Овај уџбеник у доброј мери излаже финансијске институције у маниру који се користи и у Југославији, тј. не превише техницистички и математички. Укратко, потенцијални читалац се сигурно неће разочарати, без обзира каква су његова претходна очекивања.

Жељко Шевић

Анри Барби:

Са српском војском

(„Дечје новине“, Горњи Милановац, 1986, 384 стр.)

Епоха великих ратова од 1912. до 1918. године у Европи, а посебно на Балкану, оставила је велики траг у писаним документима. Разноврсност тих списа чини догађаје занимљивијим, нарочито ако њихови аутори припадају ратујућим таборима или неутралним државама. Због тога је могућ критички и објективан приступ догађајима. Међу документима су изузетно драгоцене извештаји ратних дописника репортера јер су они аутентични и потичу од очевидаца ратних збивања.

Новинар ратни дописник париског листа *Журнал (Journal)* Анри Барби (Henri Barbu) оставио је бројне записе о ратовима Србије од 1912. до 1918. године. Ту су најпре записи о Балканским ратовима 1912–1913, с посебним освртом на збивања у Албанији (дејства Јадранске војске од децембра 1912. до фебруара 1913), а затим следе записи о ратним збивањима 1914–1915. Сву ту грађу

Барби је преточио у пет књига – две о Балканском рату с Турском, једну о Српско-бугарском рату 1913. и две о рату Србије са Аустро-Угарском 1914–1915.

Прва књига о Србији у Првом светском рату, под насловом: *Са српском војском*, обухвата догађаје из 1914, од увода у рат (ултиматум Србији) до оружаних сукоба током 1914. (на Церу и Колубари). Ради што потпунијег приказивања онога што се збивало у Србији у првој ратној години А. Барби своје излагање почиње описом стања после Сарајевског атентата и расположења Срба у време уручења ултиматума. Он посебно подвлачи трезвен став српске владе и напоре да се нађе излаз из настале кризе насупрот ратнохушкачкој кампањи из Беча, Будимпеште и Берлина. На одређени начин се указује и на потезе земаља Антанте и на њихову немоћ.

Сазнање да је рат на прагу покреће у Србији праву одбрану на живот и смрт и спремност на велике жртве. Ово запажање писац поткрепљује цитирањем прокламације регента Александра од 22. јула 1914. и изношењем примера мобилизације. Од момента избијања првих сукоба писац креће ка фронту и већ почетком августа 1914. пут га води у Мачву и Поцерину. У складу са схватањем да ратни репортер мора верно да преноси прилике на ратишту и све што се око њега збива, следе кратки, скоро дневнички записи о крајевима кроз које пролази. Уколико има сукоба, извештач тражи скице ратишта, податке о снагама сукобљених страна и најзанимљивијим догађајима. Такви су сви записи о Церској бици и сукобима у долини Јадра све до Шапца и Саве. Захваљујући бројним пробраним подацима и врхунском умећу врсног репортера, читалац добија слику свих збивања од 14. до 19. августа 1914, о подвизима и херојству српских бораца и о пропасти Босанске аустроугарске армије.

Оно што следи након описа битака представља тешку осуду Аустро-Угарске као државе. То су записи о злочинима. Пролазећи кроз пределе у којима је вођена борба, од Дрине и Цера до Шапца, Барби бележи податке о масовним покољима недужних становника, насиљу над рањеницима и заробљеницима, паљењу, пустошењу и пљачкању српских насеља. Уз спискове пострадалих са личним подацима (узраст, пол, занимање) наводе се и начини уморства (хладним и ватреним оружјем, вешањем, сакаћењем и сл.) за које би се у некој другој прилици могло замерити што се износе. Међутим, у овом случају грозота недела и стравични призори служе за најтежу осуду агресора. Своје извештаје Барби допуњује заплењеним документима аустроугарских војних органа који за злочине директно оптужују војне старешине јединица на терену. Због тога Барби једном поглављу даје наслов: „Војска убица“ (стр. 94). Документи највише команде показују да су злочини били средство за остваривање разних циљева. У том погледу Барби као да пред-

ставља претечу Арчибалда Рајса чији ће бројни извештаји открити свету сурове методе којима се Аустро-Угарска служила у рату на тлу Србије. Европа је на тај начин сазнала о злоделима једне „цивилизоване“ државе и страдањима српског народа, која су већ на почетку рата названа трагична епопеја једног народа. Поглавље о збивањима у августу 1914. године Барби завршава подацима о заузећу Земуна, продору српске војске у Срем и покушајем ширења фронта преко Дрине у Босни (дејство Ужичке војске).

У периоду од септембра до децембра 1914. године Барби бележи нову аустроугарску офанзиву с директним нападом на Београд преко Саве, а истовремено из Босне преко Дрине. С великим репортерским умећем он успева да прати борбе на далеко ширем фронту и да не изостави ни један сектор на коме су борбе вођене. Упоредо су дати записи о нападима на Београд, све до његовог привременог заузећа, и о дејствима све три српске армије и Ужичке војске. Ништа мање нису упечатљиви прикази српског повлачења, последњих дана октобра 1914, од Београда ка средишњем делу Србије – долини Колубаре, Сувобору и Руднику. Борбе на Дринском Гуочу Барби упоређује с јуришима на Церу 1914. Његову пажњу привлачи деловање младих (долазак 1300 каплара) и јунаштво команданата српских јединица. У том погледу се нарочито издваја опис погибије команданта 13. пука пуковника Живојина Баџића, који је са два ордонанса дочекао пет аустроугарских пукова и одбио да се преда. Ако пред том чињеницом није могао да остане равнодушан аустријски генерал који је наредио сахрану с војним почастима, још мање је то могао Барби. За њега врхунац несреће – о којој се може причати поколењима не као о легенди већ као о суровој стварности – представљају епидемија тифуса и осећање немоћи иако се наставља борба народа и придошлих лекара, медицинског особља и добровољаца (углавном жена) из Канаде, Енглеске и Шкотске.

Барбијеву пажњу је посебно привукла краткотрајна аустроугарска окупација Београда децембра 1914, почев од његовог заузећа (2. децембра) до ослобођења (15. децембра). Посматрање на основу два извора, из записа Београђана и писања аустроугарске штампе показује два потпуно различита виђења. На основу казивања Срба и Француза, аустроугарске трупе су ушле у Београд без борбе јер су српске трупе претходно повучене а један део становника је избегао. Насупрот томе, аустроугарска штампа (посебно будимпештанска) писала је о заузимању на јуриш града који треба трајно да остане у њиховим рукама пошто им је припадао вековима. Није мање занимљив опис живота у окупираном граду, који се одвија иза кућних зидова и у подрумским склоништима због тога што су мушкарци хватани и одвођени у логоре. Као редован пратилац окупације јавља се пљачка у којој учествују не само војници

већ и официри. Пљачка се по заузећу града, током окупације и приликом припреме за бекство, што најбоље илуструје моралне особине „победничке“ царске војске.

То се види и из Барбијевих извештаја о збивањима на другим бојиштима у првој половини децембра 1914. у којима се мешају јунаштво трећепозиваца и панично бекство аустроугарске војске иза које остаје не само велики ратни плен већ и много опљачканих добара. Казивања заробљених официра и војника само употпуњују слику стања на ратиштима Србије крајем 1914. године. Као ни у другим приликама, тако ни сада Барби није пропустио да помене званична саопштења Беча, по којима су борбе на северу Србије прекинуте из „тактичких разлога“, чиме се прикривају пораз и напуштање Београда. Команданту Балканске војске генералу Оскару Поћореку уважена је оставка коју је поднео „због болести“.¹

Деловање српске врховне команде Барби приказује у облику разговора с војводом Путником у Крагујевцу, где је било привремено седиште команде. За њега каже да је стратег српске победе а за његов штаб да је повлачио потезе својствене само високо образованим официрима који користе савремена знања војне вештине уз уважавање особености српске војске. То је омогућило да се савладају све тешкоће и недаће које су пратиле српски народ, у чему је била драгоцен и помоћ Савезника и добротвора.

Дела ове врсте могу да привуку читаоце ако су занимљиво писана и, када су у питању страни аутори, ако верно сликају збивања и људе. Слободно се може рећи да је Барби у томе потпуно успео. Наш народ му дугује велику захвалност зато што је, иако странац, верно приказао патње и страхоте кроз које је прошао бранећи своју слободу и част. Примери јунаштва са Цера и Колубаре задржавају свој пуни значај и у време када се обележава осамдесетогодишњица одбране Србије од бројно јачих непријатеља, чиме се још више истиче оцена маршала Жоффа о значају српских победа 1914. године.

Квалитет књиге је у потпуности очуван захваљујући одличном преводу Анђелке Цвијић, која се није задовољила обичним превођењем већ је, кад год је сматрала за потребно, скретала пажњу читаоцу како је Барби преносио или преводио поједине наше изразе. Осим тога, добро је учинила што је указала на неке нетачности или непрецизности, настале највероватније у брзини или због недовољног познавања националног састава становништва Босне и Херцеговине, односно појединих учесника историјских збивања.²

1 Није познато да ли је од те „болести“ умро двадесет година касније (1934).

2 Тако се, на пример, Гаврило Принцип и другови називају хрватским студентима.

Стручни поговор Владимира Стојанчевића, једног од рецензена књиге, омогућава да се боље схвати не само она већ и остала Барбијева дела о ратовању на Балкану као делу Првог светског рата, који је ту почео и ту добио први завршни ударац, потврђујући и на тај, макар болан начин, да је Србија одувек била део Европе и света.

Мирослав Милојевић

Драгослав Страњаковић:

Највећи злочини садашњице. Паџиња и сѣрадање српског народа у Независној Држави Хрватској 1941–1945.

(„Дечје новине“, Горњи Милановац и „Јединство“, Приштина, 1991, 580 стр.)

Историја XX века је пуна догађаја који су оставили дубоке трагове у даљем развоју српског народа. По својим последицама и изазваним траумама то су свакако страдања у ратовима, али и злочини и систематско уништавање недужног становништва. Злодела су најчешће чинили туђини, завојевачи, али, нажалост, и припадници сродних народа из заједничке државе. Тога је било како у Првом тако, још више, у Другом светском рату. Како се исто зло поново јавља и на крају овог века, свака књига или напис о томе постаје драгоцен документ.

Др Драгослав Страњаковић је био сведок највећих страдања од 1941. до 1945. године и оставио је богату грађу о њима, а професор Јеремија Д. Митровић ју је приредио за штампу, желећи да се трајно сачувају од заборава највеће патње и страдања српског народа. Излагање је подељено на више поглавља, са уводом у тематику и неком врстом закључка или оцене о узроцима српског страдања и главним кривцима за недела.

На основу прикупљене и сачуване историјске грађе на почетку се износе добро познате тврдње да су главни инспиратори мржње према Србима били припадници емигрантске (ушашке) организације, уз обилату помоћ Католичке цркве и дела домаћег становништва, углавном Хрвата (франковци), а у доба рата и чланова ХСС и босанских муслимана. Како је поприште сукоба био простор Бановине Хрватске са Босном и Херцеговином, за време рата познат под именом Независна Држава Хрватска, прво поглавље је посвећено настанку ове самозване државе током краткотрајног априлског рата 1941. Низом података се објашњавају војни слом Краљевине Југославије, улога Хрвата у војсци и на управним положајима, деловање ХСС, а посебно „Сељачке стра-